

Poslovenjeni izgovor tujih imen v *Enciklopediji Slovenije*

Tehtna, uspešno na-
predujoča, širokopotezna enciklopedična za-
kladnica znanja o Slovencih in Sloveniji
upoštevata, da nismo živeli izolirano, v vseh po-
gledih izključno 'slovensko': naši kraji so po-
gosto imeli tuja ali v tujih pisavah zapisana
imena, prav tako tudi številni ustvarjalci naše
duhovne in materialne kulture. Poleg tega je z
našo zgodovino povezanih dosti neslovenskih
krajev in za našo kulturo zaslužnih precej ljudi,
ki niso Slovenci in jim je to videti tudi po
imenih. Koristno je, da se je uredništvo *Enciklo-
pedije Slovenije* (ES) odločilo dopolniti tovrstna
gesla z navodili za izgovor neslovensko zapisa-
nih neslovenskih priimkov, pri katerih zaradi
rabe »neslovenskih« črk znanje slovenščine ne
zadostuje, poleg tega pa sta si zapis in izgovor
v drugačnem razmerju, kakor smo ga navajani
iz svoje bralsko-zapisovalske prakse in iz gla-
soslovnih določil *Slovenskega pravopisa* (Pra-
vila), veljavnih za slovenščino. Nedosledno je,
da se je odločilo pojasnjevati samo izgovor
priimkov, ne pa tudi krajevnih in nekaterih dru-
gih imen, ki bi potrebovala pojasnil iz enakih
razlogov kakor priimki. Nesprejemljivo je, da
marsikatero teh pojasnil ne vodi k pravilnemu,
temveč zavaja k napačnemu izgovoru.

Uredništvo se je pretesno omejilo že z odločit-
vijo, da izgovor tujih imen pojasnjuje samo z
našim črkopisom, ne pa tudi vsaj z nekaj dodati-
nimi, mednarodnimi uveljavljenimi znaki. Te
spričo znanega dejstva, da ima slovenščina več
različnih glasov kakor znakov, s katerimi jih
zapisuje, navsezadnje uporablja celo *Slovenski
pravopis* (1990), na katerega se uredništvo ES
sklicuje. Pojasniti pa bi jih bilo treba še nekaj,
predvsem takih, ki se pogosto pojavljajo.
Največkrat namreč motijo navodila za izgovor
nemško zapisanih priimkov, v katerih so pre-
glašeni soglasniki nadomeščeni z »našimi«.

Čeprav tudi veliko Slovencev ve, da se npr. *ö* ne
izgovarja kot nobena »naša« različica *e*-jev in
o-jev, *ü* pa niti kot *i* niti kot *u*; Löh*r* se npr. ne
izgovarja kot l*ê*r in Mü*ll*er ne kot m*ü*ler — tako
se izgovarjata priimka, zapisana kot Lehr in
Miller (če ne upoštevamo, da je podvojeni *l* treba
tudi izgovarjati podvojeno in da to ni nič težkega
in tujega).

Presenečajo pa tudi zgrešena navodila, ki »slo-
venijo« izgovor angleških priimkov, v katerih ni
nobenega tujega fonema. V šesto knjigo ES je
npr. uvrščeno krajše geslo o angleškem jezikos-
lovcu in prevajalcu, ki je sestavil angleški del
obsežnega slovensko-angleškega slovarja ter
prevedel v angleščino več novejših slovenskih
romanov in dram, s čimer je veliko naredil za
znanje angleščine med Slovenci in za poznanje
slovenske književnosti med angleškimi bralci.
Piše se Leeming, navodilo za izgovor njegovega
priimka pa je presenetljivo zapisano kot *límink*.

Na prvi pogled je videti, da je navodilo za izgo-
vor potrebno zaradi samoglasniške skupine, za-
pisane kot *ee*, ki se v nasprotju z našim načinom
branja ne izgovarja niti kot *ee* niti kot *e*, temveč
kot *i*, in glede tega je tudi ustrezno. Navodilo za
izgovor končne soglasniške skupine *ng* ni videti
potrebno, ker to skupino pozna — z enakim
izgovorom — tudi slovenščina, vendar ga je v
sklopu cele besede seveda treba zapisati; name-
sto ustreznega in pričakovanega *ng* pa je zapisano
kot *nk*.

Ta *k* namesto *g* ni spregledana napaka ali tiskar-
ski škrt, saj je bila redakcija nanj pri zadnji
korekturi gesla pred tiskom opozorjena. Je torej
stvar zavestne odločitve, jezikovnega nazora, ki
se opira na zgrešeno, čeprav pri nas precej
razširjeno prepričanje, da je ugotovitve o naših
razmerjih med zapisom in izgovorom dopustno
brez pridržkov spreminjati v pravila, veljavna

kar za vse jezike, ki in kakor jih govorimo Slovenci.

Seveda se v slovenščini soglasniška skupina, zapisana kot *ng*, samogibno, brez navodila ali celo proti vsakršnemu navodilu, izgovarja kot *nk*, če ji neposredno ne sledi samoglasnik, pred samoglasnikom pa se zapisani *g* razločno izgovarja kot *g*. Besedo *pingpong* npr. lahko celo pišemo tako, kakor jo izgovorimo, namreč *pink-ponk* (prim. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 3. knjiga, 1979). Sicer pa je *g* v tem sklopu največkrat neizrazit, skoraj zamolčan, ker se zlije v mehkonebno varianto zvočnika *n*. Tega mednarodna fonetična pisava zaznamuje z znakom *ŋ*, ki ga pri nas poznamo iz nekaterih slovarjev (npr. Grad, Škerlj, Vitorovič, *Veliki angleško-slovenski slovar*, 1978, npr. *king*, *sing* — izg. *kiŋ*, *siŋ* pa tudi iz *Slovenskega pravopisa* (1990), prim. člene 20 (*Posebna jezikoslovna znamenja*, str. 11), 639 (*Variante*, str. 77), 1069 (*Glasovna vrednost črk*, str. 141).

Anglo-ameriška leksikalna dela, ki informirajo tudi o izgovoru besed, se po sistemu in obsegu fonetičnih znakov med seboj deloma razlikujejo, vendar za skupino *ng* nikoli ne navajajo izgovora *nk*: izgovor priimkov *Browning*, *Fleming*, *Kipling* je npr. v Webstrovem specialnem biografskem slovarju (*Webster's Biographical dictionary*, 1951) zapisan kot *brouning*, *fleming*, *kipling*, v splošnem (*Webster's New World Dictionary of the American Language*, 1952) pa *brouniŋ*, *flemiŋ*, *kipliŋ*: ne prvo in ne drugo ne dopušča izgovora *braunink*, *flemink*, *kiplink*, kaj šele, da bi *k* takemu izgovoru navajalo. *K* se pri nas in na Angleškem, pa še marsikje, izgovarja v priimkih, ki se končujejo s soglasniško skupino *nk* (pisano drugod tudi *nck* ali še kako drugače), npr. *Kink*, *Meaterlink*; tega tudi Angloameričani fonetično transkribirajo kot *materlink*. Isto velja za druge besede, ne samo za priimke: slovenščina je prevzela živalski imeni *leming* in *mink* (prim. *SSKJ* II), ki se v angleščini pišeta *lemming* in *mink*, izgovarjata pa *lemiŋ* in *mink*, kar novejši Chambersov Angleški slovar (*Chambers English Dictionary*, Cambridge 1988) zapisuje kot *leming* in *mingk*. Na razliko pri izgovoru je treba paziti še posebno zato, ker imajo besede, ki se razlikujejo samo po črki *k* ali *g*, lahko čisto različen pomen — npr. *king* (kralj) in *kink* (zanka), *sing* (peti) in *sink* (pogrezati se), torej jih je treba tudi izgovarjati

različno, če nočemo, da bi nas narobe razumeli (*kiŋ/king* : *kink*, in *siŋ/sing* : *sink*).

Navodila tipa *limink* neupravičeno odpravljajo razliko med *ng* in *nk*, ki ni samo stvar zapisa, temveč tudi izgovora, poleg tega pa posredno spodbujajo *k* neutemeljeni, nepravilni rabi *k*-ja tudi v nadaljnjih sklonih, tj. *k* izgovoru *liminka*, *liminku* itn. namesto *liminga*, *limingu*. Posledice, ki jih ima navodilo za izgovor imenovalniške oblike priimka za njegov izgovor v drugih sklonih, zbuja pomisleke tudi proti mogoči različici *z* »obrušenim«, tj. opuščenim *g*, namreč *limin*. Ta bi bila sama po sebi sprejemljiva, ker je pravilnemu izgovoru bližja kot *limink*, saj je, kot že omenjeno, v mehkonebnem *n* glas *g* zabrisan skoraj do nezaznavnosti. (To je videti npr. iz nesklonljive onomatopoeične besedice za zvonjenje, ki se v angleščini piše *ding-dong*, v slovenščini *dindon*, izgovarja pa se v obeh jezikih enako.)

Zanimivo pa je, da se jezikovni redakciji ES ni zdelo potrebno slovenizirati navodila za izgovor priimka *Marmont* v *marmont*, temveč se je odločila upoštevati francoski izgovor *marmon*, medtem ko je za priimek *Matthews* — spet kljub izrecnemu opozorilu — namesto pravilnega *métjuz* navedla na pol »poslovenjeni« *métjus*.

Zakaj torej ne *liming*, če celo sedanji *Slovenski pravopis*, v katerem je sicer vse polno neutemeljenih in nedoslednih izgovornih poslovenitev, zapisuje slovenski izgovor angleške besede *meeting* kot *miting* (str. 171), *dumping* kot *damping* (str. 173) itd.? Zakaj ne *metjuz*, če SP priznava, da se beseda *blues* izgovarja kot *bluz*, ne kot *blus*, in sintagma *united nations* kot *junajtid najšanz*, ne kot *junajtit nejšans* (str. 172, 173)?

Samogibno govorjenje tujih jezikov z domačo, »materinsko« fonetiko je povsod znan pojav, brez zavestne korekcije z učenjem natančnejše izgovarjave in nekaj drugačnih, glede na domači jezik dodatnih glasov in pravil tudi neizogiben — tako kakor se pisava in izgovorjava nekaterih glasov (npr. zvenceh in nezvenceh soglasnikov) celo v domačem jeziku deloma razhajata. Ugotovitev, da je prevladujoča slovenska govorna praksa taka, kakršna je, ima seveda svojo vrednost pri spoznavanju glasovnega obsega slovenščine in specifičnega povezovanja pisne in govorne podobe fonemov, besed, sintagem

itd., kar je lahko zanimivo za jezikoslovce, teoretike in praktike. Čisto nekaj drugega pa je ta spoznanja spreminjati v pojasnila ali celo navodila za obvezen izgovor. »Domačenje« v strokovnih navodilih strokovnega dela je nestrokovno početje, saj v civiliziranem svetu velja, da pravilen izgovor svojega osebnega imena določa vsak sam in da morajo tisti, ki hočejo o tem koga informirati, to vsekakor upoštevati v prid tistim, ki hočejo biti tudi o tem pravilno poučeni. Bralčevo upoštevanje ali neupoštevanje pojasnil/navodil pa je seveda njegova stvar, saj za kršenje pravil zlahka poskrbi vsak sam — kakor pravi Molièrova kuharica

Martina iz *Učenih žensk*, v Vidmarjevem prevodu: »Nam študij ne gre v glavo kakor vam, jaz govorim tako, kot govorim pri *nam!*« (Prim. Molière, *Izbrano delo I*, Ljubljana 1947, str. 162). To velja za materinščino in za tuje jezike — pri tem je za slovenščino, ki jo Slovenci tekoče govorimo, se pravi znamo še pred začetkom šolanja, jasno, da se je le moramo nato še dolgo učiti, preden smo zares pisмени, medtem ko se za tuje jezike in za izgovor tujih imen kdo ve zakaj tudi nekaterim izšolanim strokovnjakom zdi, naj bi se jih na slovenskem učili po svoje, celo v nasilno in po nepotrebnem poenostavljene različicah.

Majda Stanovnik

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU